



«Олийлар иллар муҳозараларга киришлар ва кўпичка фолиб чизлар эди...»

Ибрат мактаби

Буюклари кўп халқ бахтидир. Миннатдор халқ улуғ фарзандларининг жасоратини, матонатини, элим-юртим деб чеккан заҳматларини ҳеч қачон унутмайди. Кўшиқ ва достонларида кўйлаб, мадҳ этади. Улуғ фарзандлар ўз тафаккури, мардлиги, матонати билан миллионлаб одамларни зулматдан зиёга, ёруғ келажакка олиб чиқади. Уларнинг ҳаёт йўллари, чеккан азоб-уқубатлари, энг қийин ва сокин даврларда тутган тутумлари миллат учун ибрат мактабидир.

Мозийга боқсак, минглаб буюк бо-боларимизнинг юлдузлардек нурли нигоҳларини кўрамиз. Имом Бухорий, Имом Термизий, Муҳаммад Хоразмий, Соҳибқирон Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди, Мир Алишер Навоий каби буюк аждодларимиз руҳи бугун ҳам бизни кўллаб-куватлаб турганини ҳис этамиш.

Қадими шаҳарларимиздаги оламга машҳур обидалар боболаримиз қурган қудратли давлатлардан гувоҳлик беради. Қуёш нурлари тонгда аввало Бухоро, Самарқанд, Термиз, Шаҳрисабз, Тошкентнинг мовий гумбазларига тушади. Улар гўёки "Боболарингизнинг қудратини

билимоқчи бўлсангиз, бизларга боқинг", деб садо тарататгандек.

Буюк аждодимиз – Соҳибқирон Амир Темур нафақат ўзбек халқининг, балки адолат деб яшаган, яшаётган, яшайдиган инсониятнинг қалbidan чуқур жой олган, десак муболаға бўлмайди. Бундан роппа-роса 21 йил бурун – 1993 йилнинг апрель ойида бир гуруҳ ижодкорлар билан бўлган сұхбатда Президент Ислом Каримов: "Амир Темур даврини бошқатдан ўрганишимиз лозим. Нега деганда, Амир Темур тузукларини ўқисам, худди бугунги замоннинг катта-катта муаммоларига жавоб топгандек бўламан", – деб тъкидлаган эди.

Темурбек – соғломлик ва баркамоллик тимсоли

2014 йил – "Соғлом бола йили"нинг 9 априелида улуғ Амир Темур таваллудига 678 йил тўлди. Соҳибқироннинг таржимаи ҳоли, айниқса, унинг болалигига қандай таълим-тарбия олгани бугун ота-оналар, педагоглар учун ҳам бебаҳо манба бўлиб хизмат қилса, ажаб эмас. Чунки биз ёш Темурбек қандай камол топганини билсак, уни буюк дав-

лат арбоби, беназир шахс даражасига кўттарган ижтимоий, маънавий омиллар, фазилатни ҳам билиб оламиз. Мана улар: "Муҳаммад Тарағай Баҳодур ўғли Амир Темур ёшлиқ чоғидан мард, довюрак, ғурурли, ўткир зеҳн ва ақлу идрок эгаси бўлиб ўсади. Турли дунёвий илмларни, ҳарбий санъатни эгаллади. Қуръони каримни ёд олди, ҳадис илмени ўрганди. Иймон-этиқодли, ҳалолпок инсон бўлиб етишди", – деб қайд этган эди давлатимиз раҳбари 1993 йил 31 август куни Амир Темур ҳайкаланинг очилишига бағишилаб Тошкент шаҳрида ўтказилган тантанали маросимда.

Темурбекнинг болалиги ҳақида барча маълумотлар жамланса, унга хос энг муҳим жиҳатлар унинг жисмонан ва маънан соғлом, баркамол эканида намоён бўлади. Амир Темур болалигидан жисмоний машқларга меҳр қўяди. Ўқ отиш, чавандозлик, ҳарбий ўйинларни жондан севади. Сафдошлари камоннинг ипини бурунларигача тортса, Темур қулоғигача тортиб отган. Овга бир киришиб кетса, кечаю қундуз тиним билмаган.

Осиёнинг мусулмон мамлакатларида ҳукмдорлар саройида отабек, оталиқ деган мансаб бўлган. Бу лавозимга саройга содик, ҳурматли, ҳар томонлама ибрат кўрсатган кишилар тайинланган. Отабекнинг вазифаси, бугунги таъбир билан айтганда, устозлик бўлган. У ҳукмдорларнинг ўғлига илм, одоб ўргатган, уларни тарбиялаган. Ёш Темурбек зарур ҳарбий-спорт машқлари билан устози – отабек раҳбарлигига шуғулланган. Афуски, Соҳибқиронга илк устозлик қилган – отабекнинг исми шарифи тарихий манбаларда қайд этилмаган.

Темурбек болалигидан бошлаб табиатан оғир, босиқ, теран фикрли ва идрокли ҳамда ниҳоятда зийрак бўлган. Бир кўрган одамидаги қобилият, фазилат, айниқса, самимиятни тезда фаҳмлаб олган. Мустақил фикри, ҳаётий қарашларига эга бўлган. Шу туфайли ўспирионлик чоғларидаёт ён-атрофига тенгқурлари орасидан садоқатли дўстларни тўплаган.

Жисмонан ва маънан баркамоллик 24 яшар Темурбекни Мовароуннаҳрнинг энг кучли шахсларидан бирига айлантирган.

Истиқлол байроқдори

Илгари биз дунёга ўзимиз турган жойдан қарай олмас, ўз нуқтаи назаримиз, мустақил фикримизга эга эмас эдик. Чунки она юртимиз – Ўзбекистон "бепоён салтанат", яъни қизил империянинг бир бўлгаги эди. Ўзимиз ҳам бугунгидек эркин инсон эмас, ана шу улкан мамлакат, мамлакат эмас, метин, зирҳли баҳайбат машинанинг кичик бир мурвати эдик. Мурватда нуқтаи назар не қилсин! Бир мисол – биз ҳам, "кatta оғамиз"га жуфт гарчилик қилиб, Кавказ тоғининг олд тарафида жойлашган Озарбойжонни "Кавказорти диёри" дердик. Ўзимиз жанубда яшаб туриб, Ўзбекистонни "жанубий рес-

Демак, Англия қаралиги кўплаб қаҳрамонларни ўрганиб чиқсан. Ниҳоят ўзининг "Куч – адолатда" таомойили билан ҳалқларни адолат қонуни асосида яашага ўргатган булож Амир Темур шахсини гоявий идеал қилиб олган.

публикалардан бири" деганимиз-чи? Бугун биз дунёга Ўзбекистондан – Тошкентдан – Амир Темур ҳайкални турган нуқтадан қарайпмиз.

Истиқлол байроғи – миллионлаб одамларнинг тақдиди, эртаси, баҳтининг рамзи. Шунинг учун ҳам Президентимиз Ислом Каримовнинг юқорида зикр этилган маросимдаги "Бугунги қутлув" кунда Амир Темур бобомиз баланд кутартган ва асримиз охирiga келиб бизнинг қўлимида қайтадан мағрур ҳилпираётган мустақиллигимиз байроғи остида туриб сизларни, барча ҳалқимизни шу улуғ шодиёна билан муборакбод этаман" деган сўзларини кўзда ёш билан тинглаган эдик. Бу сўзлар XIV асрда кўтарилиган ва XX асрда қайта, мағрур ҳилпираётган мустақиллик байроғи остида айтилди-да.



Үтган асрда шўроларнинг коммунистик мафкураси Амир Темурга қарши курашди. Амир Темур номи тарихимиз саҳифаларидан қора бўёқ билан ўчирилди, унтишга маҳмук этилди. Аслида, мақсад халқимизнинг юрагидан миллий онг, миллий ғуур туйғусини йўқотиш, уни қарамалкка, тобеликка кўндириш эди. Лекин ўзбек халқи ўз аждодларини, ўз баҳодирларини унутмади, ҳамиша юрагида, қалб тўрида саклади.

Марксизм-ленинизм бизни маънавий таслим қилиш йўлларини кўп қидирди. Биз ва жаҳон учун азиз бўлган аждодларимизни ўзимизга “олабўжи” қилиб кўрсатди. Масалан, Ғарб дунёси “Европанинг халоскори” деб ҳурматлаб, ҳайкал ўрнатган, хотираси-

Бу ҳақда атоқли Гарб олими В.Манс бундай деб ёзган эди: “Амир Темурнинг ақлий қобилият ва қизиқишлиари кўлами кишини ҳайратта солади. У завку шавқ билан олимлар ила мунозараларга киришар ва кўпинча галиб чиқар эди...”

ни эъзозлаб спектаклар қўйган, портретларини чизишдан фахрланган Соҳибқирон Амир Темурнинг муборак номи собиқ СССР ҳудудида аёвсиз қораланди.

Шукрларки, “Куч – адолатда” экан. 74 йиллик курашда Соҳибқироннинг қудратли қурулоли – юксак маънавияти енгди. Унинг руҳи Ўзбекистонни озод қилишда, муқаддас заминимизни большевизм ақидаларидан тозалашда бизга мадад берди. Мана, бугун Соҳибқирон содик ва оқибатли авлодларидан буюк иззат-икром, эъзозу эҳтиром топди. У пойтахтимизнинг қоқ марказида, тарихий адолат тимсоли бўлиб, гижинглаган тулпори билан бизга руҳ ва мадад бериб, қутлаб турибди.

1993 йил 31 август.

Амир Темур хиёбони

Ўша куни халқимиз ҳаётидаги унтутилмас, тарихий воқеа рўй берди. Тошкент-

нинг қоқ марказида бобокалонимизнинг ҳайкали очилди. Ўша куни Амир Темур ўз ғатанига қайди.

Президентимиз Ислом Каримов 1996 йили бу воқеани эслаб, бундай деган эди: “Эсимда, бундан уч йил бурун Тошкентнинг марказида Амир Темур ҳайкалини очганимизда, унинг юзида илоҳий нур зоҳир бўлгандек, у биз томонга қараб таралгандек туялганди. Балким Имом Бухорий, Баҳоуддин Нақшбанд, Имом Термизий каби муборак зотларнинг номини асрлар чангидан тозартириб, ҳурматларини жойига қўйганимиз ана шу ғайритабии ҳолатнинг боиси бўлгандир. Бу билан Яратганимиз бизга куч-қудрат ато этган, ҳар хил оғату балолардан, ёмон кўзлардан асрагандир”.

Бу воқеани бежиз эсга олмадик. Чунки машҳур француз тарихчи олими Люсъен Кэрэн 1978 йили Швейцариянинг Нюшател шаҳридаги “La Баконьер” нашриётида, 1999 йилда Тошкентда ўзбек тилида чоп этилган “Амир Темур салтанати” китобида бу ҳақиқатни тасдиқлади.

“Мўғул эроний билан, собиқ шаҳарлик турк билан, мусулмон оташпараст билан, насроний буддапараст билан – турфа тилларда сўзлашадиган, турли ирқ, дин, миллиатларга мансуб миллионлаб инсонларнинг Амир Темурга чексиз садоқатининг сабаби нимада?” деган саволга муаллиф бундай жавоб беради: “Амир Темур уларга на бир илоҳий хабар, на ватаннапарварлик руҳи ва на ирқчиллик туйғусини берган. Аммо шунга қарамасдан, улар қатъий бир тартиб оқибатида юзага келган чарчоқ ва азоб-уқубатларга тўла ҳаёт тарзини танлаб, унга хизмат қилишига рози бўлганлар; демек, Амир Темурдан ўта кучли бир нур ва таъсир кучи таралиб турган”.

Абдуллоҳ Ҳотифий: “Мен “Искандарнома” ёзишим керак эди, лекин “Темурнома” ёздим”.

XV-XVI асрларда Ҳиротда яшаб ижод қилган, замонасининг машҳур шоири Абдуллоҳ Ҳотифий “Хамса” ёзишга кўл уради. У жанр талабидан келиб чиқиб,

дастлаб “Искандарнома” достонини ёзиши керак эди. Лекин “Искандарнома” эмас, “Темурнома” достонини ёзди. Нега бундай бўлди?

Бунинг сабабини Ҳотифий бундай шарҳлайди: “Мен ер юзида Искандардан қолган биронта ёдгорликни кўрмадим. Дўстларим менга “Искандар ҳақида афсона сўзлагандан кўра, ҳақиқий ғалабалар ҳақиқадаги “Зафарнома”ни назм ипига тизиши маслаҳат беришиди”.

Достоннинг хотимасида муаллиф: “Агар бошқа шоирлар Искандар Зулқарнайн ҳақида ёзган бўлсалар, мен подишаҳларнинг энг улуғи ҳақида достон ёздим”, – дейди фаҳрланиб. Дарҳақиқат, Ҳотифийнинг дўстлари доно маслаҳат беришган экан. Чунки кейинчалик Ҳотифийнинг энг кўп кўчирилиб, севиб ўқилиб, уни машҳури жаҳон қилган достон “Темурнома” бўлиб қолади (Ўзбекистон Фанлар академиясининг Абу Райхон Берунийномидаги Шарқшунослик институти хазинасида бу достоннинг йигирмадан ортиқ қўлёзма нусхалари сақланмоқда).

Марло қидирган қаҳрамон

Амир Темур ҳеч қаҷон жангда енгилмаган. Шунинг учун бўлса керак, унинг исми, сиймоси Европада енгилмас куч тимсолига айланган. Машҳур инглиз шоири, Англия қирили саройининг драматурги Кристофер Марло 1587-1588 йилларда ўзининг ҳомийиси қирилича Елизавета топшириғига биноан “Буюк Темур” асарини ёзди. Асарга Соҳибқирон Амир Темур сиймоси, унинг шон-шавкатли ҳаётини асос қилиб олади. Кўрқмас ва мард, аҳдида собит, гўзалликни юксак эъзозлай-



диган, дўсту сафдошларига содик, золимларни таъқиб қиладиган, теран билимлар эгаси Соҳибқирон саҳнани тўлдириб сўзлади.

Театр – ибратхона (Маҳмудхўжа Беҳбудий таъбири). Мана шундай ижтимоий-сийесий муҳитда Англияни буюк ишларга сафарбар қилиш, бирлаштириш учун букилмас иродада сабит, гўзалликни юксак эъзозлай-



доно, бунёдкор, идеал шахс керак эди. Яхши биламизки, қирол саройи саҳнasi оддий саҳна эмас, сиёсат майдони. Унга майда-чўйда образлар эмас, балки Буюк Британия тожи, шон-шарафига мос титан шахс сиймоси керак. Демак, Англия қироллиги кўплаб қаҳрамонларни ўрганиб чиқсан. Ниҳоят, ўзининг “Куч – адолатда” тамойили билан халқларни адолат қонуни асосида яшашга ўргатган буюк Амир Темур шахсини foявий идеал қилиб олган.

Бу асар ҳам, худди Ҳотифийнинг “Темурнома” достони каби, фавқулодда машхур бўлиб кетади. Унда Амир Темур тилидан айтиладиган монологларга кенг ўрин берилган эди. Афсуски, асарда Амир Темур ҳақида янглиш тасаввур пайдо қиласидан сюжетлар ҳам учрайди. Бунга сабаб ўша даврдаги европаликларнинг Амир Темур ҳақида ҳақиқий билимлари камлиги эди.

Кейинчалик бу ҳақда франциялик профессор Кэрэн бундай деган эди: “XVIII асрдагача европаликлар Амир Темур асос солған ренессанс давридан тўла хабардор эмас эди. XVIII–XX асрларга келиб жаҳоннинг кўпгина давлатлари Амир Темур асос солған ренессанс даври ютуқларидан баҳра ола бошлади. Шу сабабли европалик ижодкорлар уни Шарқ ренессансининг бунёдкори сифатида қадрлайдилар”.

Юксак мањнавият қирралари

Теран билим. Амир Темур дунёвий билимларда ҳам Соҳибқирон эди, десак арзиди. Бу ҳақда атоқли гарб олими В.Манс бундай деб ёзган эди: “Амир Темурнинг ақлий қобилият ва қизиқишлари кўлами кишини ҳайратга солади. У завқу шавқ билан олимлар или мунозараларга киришар ва кўпинча ғолиб чиқар эди...”

Соҳибқирон олимлар билан сұхбат

куришни, айниқса, тарихий ҳикоялар тинглашни севарди. У зот мозийга оид билимлари билан машхур бўлган тарихчи олим ва Шарқ мутафаккири Ибн Халдунни ҳам қойил қолдирган эди.

Дунёнинг энг машхур олимлари ҳозир ҳам Соҳибқирон ҳақидаги юксак эътирофларини айтишдан тўхтамаяпти. Шулардан бири В.Манс бундай деб ёзди: “Амир Темурнинг ҳаётини ҳақидаги маљумотлар орасида унинг фақат туйғуга эмас, балки мањнавиятга ҳам асосланган фавқулодда кучли ақлий қобилияти ҳақидаги далиллар кўзга яққол ташланади”. Соҳибқирондаги енгилмас кучнинг манбай юксак мањнавият эканига бу фикрлар яна бир исбот эмасми?

Юксак эътиқод. Пайғамбаримиз Мұхаммад алайҳиссалом ҳижрат этгандаридан кейин ҳар юз йилнинг бошида унинг динини уммат ўртасида тарқатадиган зотлар дунёга келишини башорат қилдилар. Соҳибқирон – ислом оламида саккизинчи юз йиллиқда динни ривожлантириб, равнақа етказадиган инсон сифатида ҳурмат-эҳтиром қозонди.

Ул зоти бузрук юксак мањнавият соҳиби эди. Унинг буюк пируустозлари – шайх Шамсиддин Кулол, Зайнiddин Абу Бақр Тойбодий, шайх Шамсиддин Фахурий, Абу Сайд Соғаржий, шайх Мир Сайд Барака, Аҳмад Яссавий бамисоли мањнавият булоқлари эди. Соҳибқироннинг улуғ пири – Мир Сайд Бараканинг пойига бош қўйиб ётишини васият қилгани ҳам бутун инсониятга юксак мањнавий ибратdir.

Бугунги кунда интернет ресурслари ҳам Амир Темурнинг дунёдаги энг жасур зот, ўта доно, олижаноб, тажрибали ва зийрак инсон бўлганини яқдил таъкидлайди. Айни шу фазилатлар ўйғунлиги уни “одамлар орасида энг муҳтарам зот”га айлан-

тирганини яқдил эътироф этади.

Зуллисонайн. Ибн Арабшоҳ Соҳибқироннинг форс, турк ва мўғул тилларида эркин сўзлашгани ҳақида ёзди. Алишер Навоий эса Амир Темур ўзи шеър ёзмасада, наср ва назмни жуда юксак дид билан тушунгани, керакли пайтларда шеърий байтлардан моҳирона, ўринли фойдаланганини таъкидлайди.

Миллат ҳимоячиси. Амир Темурнинг болалиги мустамлака мамлакатда ўтди. Люсъен Кэрэн ўша йиллардаги – Амир Темур раҳнамолигида истиқололга эришиш остонасидаги Туркистонни жуда яхши тасвиrlаган: "...Илёсхон ўз атрофида мўғул зобитларининг таъсири остида маҳаллий аҳоли ва унинг раҳбарларига нисбатан таҳқирили сиёсат юргизиб, қатафон бошлади." (“Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида” китобида, “Мустақиллик арафасида ёки Шўроларнинг сўнгги талвасаси” хўжжатли фильмидан тасвиrlangan воқеаларни эсланг). Унга қаршилик кўрсатишга уринган Темурбек ғазабга учради. Шундан сўнг у Илёсхондан бутунлай юз ўғирди ва ўзини Мовароуннаҳр турклари, ҳалқ урф-одатларининг ҳимоячиси деб ёзлон қиди...”

Олижаноблик. Соҳибқирондаги жасурлик, олижаноблик, мардлик ва тантлилик бекиёс даражада юксак эди. Бир мисол: 1401 йилнинг баҳори. Соҳибқирон Дамашқда форс ва суриялик уламолар билан сұхбат-мунозаралар ўтказаётган кунлардан бири эди. Бир чопар қалтираганича Миср сultonидан мактуб келтиради. Мактубда бундай сўзлар ёзилган эди:

“Бизни асло сиздан кўркяпти деб ўйламангиз. Биз салтанатимиз пойтахтида тартиб ўрнатиш учун шошилинч равишда жўнаб кетишга мажбур бўлдик. Биз ғазабнок шерлардек сиз томон қайтиб келурмиз ҳамда сизларни пишиб етилган буғдойдек янчидан ташлармиз; йиғлаб-ёлворишингиз мумкин, аммо шафқат бўлмайди”.

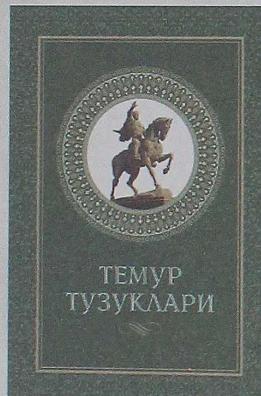


Бу қуруқ сафсатадан иборат мактубни ўқиб, Амир Темур кулиб қўяди. Уни келтирган чопарга эса бир неча тилла танга бериб жүнатади.

Буюк бунёдкор. Амир Темур Чингизхон вайрон қилган Самарқандни обод қилишга азиз умрининг 35 йилини бағишилади. Самарқандни ер юзининг сайқалига айлантириди.

Амир Темур боғу роғлар, работлар, юзлаб меъморий обидалар барпо этирди. Бу обидаларнинг кўпчилигини лойиҳалаш, қуриш ишларига ўзи раҳбарлик қилди. Уларнинг аксарияти бугунги кунда жаҳон маданияти хазинасига киритилган. Ҳар йили дунёнинг юз минглаб сайёҳлари Соҳибқироннинг юксак бадий меъморий салоҳияти, диди билан барпо этилган ёдгорликларни кўриш учун Ўзбекистонга ташриф буюради.

Санъат ҳомийси. Шарафиддин Али Язидий “Зафарнома” китобида Амир Темур томонидан уюштирилган мусиқий анжуманлар ҳақида қўйидагиларни битган: “Яхши овозли хонандалар кўйлашни бошлаб, ғазалу нақш айтур эрдилар. Ва турку мўғул, хитойу араб ва ажамдин ҳар ким ўз расми билан нағма айтур эрди”. Бу сўзлар 600 йил олдин ёзилган. Лекин бугун бу





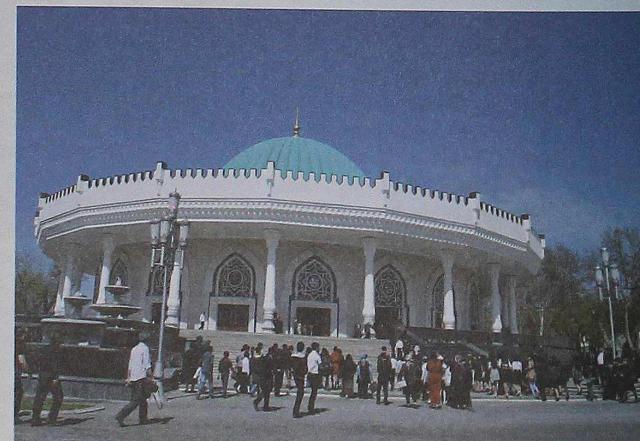
сўзлар ҳаммамиз кўнишиб, севиб қолган, дунёнинг 50 дан зиёд мамлакатидан келадиган халқ санъаткорлари истеъодининг намойишига айланиб бораётган "Шарқ тароналари" фестивали оҳангларини эслатмаяптими?!

Буюк жасорат соҳиби. Амир Темур тарихини ўрганган олимлар Соҳибқироннинг буфазилатини алоҳида эътироф этишган. Атоқли тарихчи олим А.Якубовский ёзди: "Амир Темур ёшлигига дәёқ ақлининг тиниқлиги ва жасурлиги билан ажralиб туради".

Метин ирода. Амир Темурнинг юксак мањнавияти унинг метин иродасида яқзол намоён эди. Йиллар ўтиб, ёшлигига олган жароҳатдан қўли ва оёғи заифлашиб бораётганини унинг дўстлари ҳам, душманлари ҳам сезишмаган. Аксинча, Соҳибқирон ҳар доим халқининг ғаму ташвишларига шерик, дардларига дармон бўлган. Шунинг учун ҳам, Люсъен Кэрэннинг "Рұхининг танасидан устун келганди, иродасини бу қадар юксакларга кўтара билгани Амир Темур қозонган ғалабаларнинг энг каттаси эди" деган ҳайрат ва эътиромга тўла хуносасига қўшилмасдан бўлмайди.

Тадбирлари тақдирга тўғри

Шоир Ҳайдар Хоразмий "Гулшани асрор" достонида Амир Темурга хос метин ирода, мақсад йўлидаги собитликни бундай тасвирлаган: Темурбек ҳали ҳокимиётни кўлга киритмасдан бурун, душманларини енгил, гоҳ енгилиб ўз омадини қидириб юрар экан, бир жангда қаттиқ яраланади. Жанг майдонида ярадор ҳолда мажолисиз ётар экан, уни кўриб, бир гурух душман яна хужум қиласди. Бир кўл, бир оёғини тамоман ишдан чиқаради. У судралиб, бир томнинг остига боради ва бирор одам келиб унга мадад беришини кутади. Лекин ҳеч ким келмайди.



боғлаб, ривоятлар қилиб, авлоддан авлодга ўтказиб келган. Бундан 114 йил олдин юртимизга келган сайёх олим Е.Марковнинг кундаликларида бу фикр яқзол акс этган. Алaut дарасида ("Темур дарвозаси"да) қояға ёзилган машҳур ёзувларда Марков "Мана шу тоғларни сурган" де-

умидсиз ҳолда у атрофга назар ташлаб ётар экан, бўксаси эзилган, оёғи ҳам йўқ, бир чумолига кўзи тушади. У шундай аянчли ҳолда томга чиқишига уринар, лекин озгина баландга кўтарилигинида ерга йиқилиб тушар, бундан тушкунликка тушмасдан, яна тепага чиқишига интилар, шу ҳаракатни қайта-қайта тақрорлар эди. Амир Темур уни кузатиб, хаёлга чўмади. Сўнг қараса, ҳалиги чумоли йўқ. Бир амаллаб томга чиқиб кетган эди. Бундан Темурбек ўзига хулоса чиқаради: шу чумолики, уриниб ўз мақсадига эришган экан, нега мен ҳаракат қўлмаслигим, ўз мақсадимга етиш йўлида матонат кўрсатмаслигим керак деб, судралиб, эмаклаб бўлса ҳам, одамлар бор жойга етиб боради. Шу йўл билан у ўз жонини кутқариб, келажакда етии иқлимга подшоҳ бўлади.

Халқ фаровонлигининг жонкуяри. Халқимиз ўз тарихидаги улкан қурилишларни Амир Темур номи билан

ган афсонани ўқиди. Энг катта сардобалардан бирини томоша қилаётганида маҳаллий халқ вакиллари унга: "Сардоба – қудук суви! Уни Амир Темур қурдирган, туяларни, отларни шундан сүфорган, одамларни, бутун дунёни сүфорган", – деб нақл қилишган.

Мазкур сайёх 1900 йилда Марказий Осиёдаги турли даврларга мансуб кўплаб масжид, мақbara, карвонсарой, мадраса, сардобаларни кўздан кечиради. Маҳаллий аҳоли бу обидаларнинг барчасини албатта Амир Темур номи билан боғлаган. Шу сабабли олим ўз эсдаликларини "Амир Темур – Марказий Осиё халқларининг энг суюкли қаҳрамони ва энг буюк подшоҳи" деган сўзлар билан якунлайди.

Соҳибқирон Амир Темур қандай одамларни қадрлаган?

Соҳибқирон Амир Темур "Темур тузуллари" рисоласида қўйидаги фикрларни алоҳида таъкидлайди: "Тажрибамда кўрилганким, азми қаттий, тадбиркор, хушёр, мард, шижаотли бир киши мингта тадбирсиз, лоқайд кишидан афзалдир. Чунки тажрибали бир киши минглаб кишига иш буюради".

Буни "Афзал шахс"нинг ўзига хос фазилатлари деб аташ мумкин. Бу ҳикмат буюк инсон, саркарда, давлат раҳбарининг минглаб одамларни энг қийин вазиятларда синаб кўриб, кейин айтган доно ҳаётиди хуносаси эди. Чунки билими паст одам аввало ўзига, мањнавияти ғарип киши эса халқига, ватанига зарар етказади ва аксинча.

"Афзал киши"дан ҳозирги кино, комиксларда зўр бериб тасвирланадиган довдир-полвонлик, елкасига ракета боғлаб учиш ҳам, трансформерлик ҳам, сеҳргарлик ҳам, суперменлик ҳам талаб қилинмайди. "Афзал киши" – реал тарбиявий амалий фаолият натижаси. Бу 5 фазилатни ҳар бир йигит-қизда тарбияласа бўлади. Мана шу 5 фазилат оддий одамни ҳам ғайратли, шиддатли одамга, таъбир жоиз бўлса, "супермен"га, атоқли файласуф Фридрих Ницше айт-

ганидек, Ало одамга айлантиради.

Маълумки, миллион рақами ҳам, миллионнинг бир бўлгаги ҳам еттига рақамда ифодаланади. Юксак мањнавияти, буюк йўлбошчилар миллионнинг биринчи рақамига ўхшайди. Уларнинг ватанга садоқати, халқига муҳаббати, улкан салоҳияти, юксак мањнавиятига қараб, халқининг ҳам дунё халқлари орасидаги қадр-қиммати ошаверади. Илгари машҳур бўлмаган халқ оламга машҳур бўлиб кетади. Мамлакат юксак ривожланган давлатлар қаторига кўтарилади. Уни жаҳон танийди, тан олади.

Акс ҳолда, бу инсон мансуб бўлган халқ дунё мамлакатлари орасида энг қўйи дарражага тушиб қолади. Миллионнинг охирги рақамига – 0000001 га ўхшаб қолади. Дарҳақиат, юксак мањнавият – енгилмас куч. Шунинг учун бу аксиома нафақат ижтимоий, балки аниқ фанлар нуқтаи назаридан олиб қарасангиз ҳам, тўғри чиқаверади.

Бундан 600 йил илгари Соҳибқирон Амир Темур барпо этган давлат дунёнинг энг ривожланган давлатларидан бири эди. Бугунги кунда Ўзбекистон аждодларимиздан мерос ана шу буюклик даражасига жадал кўтарилиб бормоқда. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 21 йиллигига бағишиланган тантанали маросимдаги маъруzasida ҳар биримизга ифтихор бағишлийдиган бир хушхабар янгради: **Ўзбекистоннинг ривожланган давлатлар қаторига етиши учун мустақиллик йилларида барча имкониятлар яратилди.**

Айтиш керакки, Ватанимизнинг ривожланган демократик давлатлар қаторига кириши учун яратилган барча имкониятлар – шунчаки бехосдан юз бериб қолган ҳодиса, кўқдан тушган тақдир инъоми эмас! У бир неча минг йиллик тарихий тажриба, буюк анъана, юксак мањнавиятга асосланган тараққиётнинг ўзбек моделли натижаси, мард ва олижаноб халқимиз ўз кучи, ўз меҳнати билан эришган навбатдаги юксак чўққидир.